

072 – Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 622.276:338.2(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20392658>

Інституційні засади використання нафтогазових родовищ в Україні

Птащенко Ліана Олександрівна

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», пр-т. В.Грицаєнка, 24, Полтава, 36011, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-4228-0421>

Прийнято: 05.05.2026 | Опубліковано: 25.05.2026

Анотація. У статті досліджено сучасні інституційні засади використання нафтогазових родовищ в Україні в умовах воєнного стану, трансформації системи державного управління та євроінтеграційних процесів. Проаналізовано нормативно-правові, організаційно-економічні та екологічні механізми регулювання надрокористування, що визначають функціонування нафтогазового сектору України. Визначено особливості сучасної системи державного управління у сфері використання надр, роль спеціальних дозволів, електронних аукціонів, угод про розподіл продукції та механізмів рентного регулювання у забезпеченні ефективного використання нафтогазових родовищ. Значну увагу приділено питанням цифровізації процедур надрокористування, реформуванню дозвільної системи, підвищенню прозорості управління та адаптації законодавства до європейських стандартів сталого розвитку. Досліджено сучасні підходи до екологічного супроводу видобувної діяльності, зокрема механізми оцінки впливу на довкілля та інтеграцію природоохоронних вимог до системи управління нафтогазовими проєктами. Встановлено, що

сучасна модель інституційного забезпечення надрокористування в Україні характеризується поєднанням економічних, екологічних та адміністративних інструментів державного регулювання, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості галузі, мінімізацію регуляторних ризиків та посилення енергетичної безпеки держави. Проаналізовано нові законодавчі ініціативи 2025–2026 років у сфері надрокористування та визначено їх вплив на розвиток видобувного сектору. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення інституційних механізмів управління нафтогазовими родовищами, розвитку цифрових інструментів регулювання, гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та формування комплексної моделі сталого використання природних ресурсів.

Ключові слова: *нафтогазові родовища, надрокористування, інституційне забезпечення, державне регулювання, спеціальні дозволи, рентна плата, угоди про розподіл продукції, оцінка впливу на довкілля, цифровізація, сталий розвиток, воєнний час, енергетична безпека.*

Institutional Framework for the Use of Oil and Gas Fields in Ukraine

Liana Ptashchenko

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of the Department of of Finance, Banking and Taxation, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Vitaliia Hrytsaienka, 24, Poltava, 36011, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0003-4064-8146>

Abstract. *The article examines the modern institutional foundations of the use of oil and gas fields in Ukraine under conditions of martial law, transformation of the public administration system, and European integration processes. The purpose of the study is to analyze the current legal, organizational, economic, and environmental mechanisms of state regulation in the field of subsoil use and to determine the main directions for improving the management system of the oil and gas sector in modern*

conditions. The research is based on the application of general scientific and special methods, including analysis and synthesis, comparative analysis, systematization, institutional analysis, and a regulatory and legal approach. The article analyzes the mechanisms governing subsoil use and determining the functioning of the Ukrainian oil and gas sector. The peculiarities of the modern public administration system in the field of subsoil use, the role of special permits, electronic auctions, production sharing agreements, and rent regulation mechanisms in ensuring efficient use of oil and gas fields are determined. Considerable attention is paid to the digitalization of subsoil use procedures, reform of the permitting system, increasing management transparency, and adaptation of legislation to European standards of sustainable development. Modern approaches to environmental support of extractive activities, including environmental impact assessment procedures and integration of environmental requirements into the management system of oil and gas projects, are investigated. It is established that the current institutional model of subsoil use management in Ukraine is characterized by a combination of economic, environmental, and administrative instruments aimed at increasing the investment attractiveness of the industry, minimizing regulatory risks, and strengthening the state's energy security. The latest legislative initiatives of 2025–2026 in the field of subsoil use and their impact on the development of the extractive sector are analyzed. The study substantiates the necessity of further improvement of institutional mechanisms for managing oil and gas fields, development of digital regulatory instruments, harmonization of national legislation with European standards, and formation of a comprehensive model for sustainable use of natural resources in Ukraine.

Keywords: *oil and gas fields, subsoil use, institutional support, state regulation, special permits, rent, production sharing agreements, environmental impact assessment, digitalization, sustainable development, wartime, energy security.*

Постановка проблеми. Нафтогазовий сектор України є стратегічно важливою складовою національної економіки та енергетичної безпеки держави.

В умовах воєнного стану, трансформації системи державного управління та необхідності інтеграції України до європейського економічного простору особливої актуальності набувають питання формування ефективних інституційних засад використання нафтогазових родовищ. Сучасна система надрокористування охоплює складний комплекс правових, економічних, екологічних та організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення раціонального використання надр, залучення інвестицій у видобувну галузь та мінімізацію екологічних ризиків.

Водночас функціонування нафтогазового сектору в Україні супроводжується низкою системних проблем, серед яких складність дозвільних процедур, нестабільність нормативно-правового середовища, необхідність удосконалення механізмів електронних аукціонів, високий рівень регуляторних ризиків та потреба у гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами надрокористування. Додатковим викликом є необхідність адаптації інституційної системи управління надрами до умов воєнного стану, забезпечення прозорості процедур користування надрами та підвищення інвестиційної привабливості галузі.

Суттєвого значення також набувають питання екологічного супроводу видобувної діяльності, зокрема впровадження процедур оцінки впливу на довкілля, розвитку механізмів сталого надрокористування та посилення контролю за раціональним використанням природних ресурсів. Поряд із цим реформування системи державного управління, цифровізація процедур надання спеціальних дозволів, розвиток угод про розподіл продукції та оновлення підходів до рентного регулювання потребують комплексного наукового осмислення.

У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження сучасних інституційних засад використання нафтогазових родовищ в Україні, оцінювання ефективності чинних механізмів державного регулювання та визначення напрямів їх

подальшого вдосконалення в умовах сучасних економічних і геополітичних трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень у сфері використання нафтогазових родовищ в Україні свідчить про суттєве посилення уваги науковців і практиків до проблем інституційного забезпечення надрокористування, цифровізації дозвільних процедур, екологізації видобувної діяльності та адаптації галузі до умов воєнного стану. Значна частина сучасних досліджень присвячена реформуванню системи державного управління надрами, удосконаленню процедур надання спеціальних дозволів та гармонізації українського законодавства із європейськими стандартами.

Зокрема, у працях, присвячених реформі надрокористування та оновленню Кодексу України про надра [1; 8; 9], акцентується увага на необхідності підвищення прозорості процедур користування надрами, спрощення адміністративних механізмів та посилення гарантій для інвесторів. Автори підкреслюють, що сучасна модель державного регулювання поступово переходить від надмірно бюрократизованої системи до цифровізованої моделі управління, орієнтованої на конкурентний доступ до ресурсів і публічність інформації.

Окрему групу досліджень становлять праці, присвячені механізмам видачі спеціальних дозволів на користування надрами [2; 10; 13; 14; 15]. У них розглядаються питання функціонування електронних аукціонів, діяльності системи ProZorro.Sale, процедур продовження ліцензій та інструментів боротьби зі «сплячими» дозволами. Науковці та практики відзначають, що цифровізація дозвільних процедур сприяє скороченню строків отримання ліцензій, мінімізації корупційних ризиків і підвищенню інвестиційної привабливості галузі.

Суттєва увага у сучасних публікаціях приділяється екологічним аспектам використання нафтогазових родовищ та процедурі оцінки впливу на довкілля (ОВД) [17; 18; 19; 21; 22]. Дослідники розглядають ОВД як ключовий

превентивний інструмент екологічної безпеки, який забезпечує врахування екологічних ризиків ще на етапі планування видобувних проєктів. У роботах також наголошується на необхідності інтеграції екологічних вимог до системи управління надрокористуванням відповідно до європейських стандартів сталого розвитку.

Важливий напрям сучасних досліджень стосується фінансово-фіскального регулювання видобувної діяльності [25; 26; 27; 28; 30; 31]. У наукових та аналітичних публікаціях аналізуються механізми рентного оподаткування, диференціація ставок залежно від глибини видобутку та економічних умов розробки родовищ. Дослідники підкреслюють необхідність формування збалансованої рентної політики, яка одночасно забезпечуватиме фіскальні інтереси держави та стимули для інвестування у складні та глибокі поклади.

Окремі праці присвячені використанню угод про розподіл продукції як інструменту залучення інвестицій у видобувний сектор [11; 12]. Автори відзначають, що механізм УРП дозволяє ефективніше розподіляти ризики між державою та приватними інвесторами, забезпечувати стабільність умов інвестування та стимулювати реалізацію капіталомістких проєктів у сфері видобутку вуглеводнів.

У сучасних дослідженнях також значна увага приділяється трансформації системи державного управління надрокористуванням у 2025–2026 роках [4; 5; 6; 35]. Науковці аналізують процеси реорганізації профільних міністерств, цифровізації управлінських процедур, інтеграції України до європейської сировинної політики та формування нових інституційних механізмів підтримки інвестицій у видобувний сектор.

Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень, низка важливих аспектів залишається недостатньо розробленою. Насамперед потребують подальшого наукового обґрунтування питання комплексної адаптації інституційної системи надрокористування до умов воєнного стану, оцінювання ефективності цифрових механізмів управління надрами, формування

збалансованої моделі поєднання екологічних, економічних та безпекових інтересів держави. Недостатньо дослідженими залишаються також питання інтеграції механізмів сталого надрокористування до європейських стандартів управління природними ресурсами, оцінювання ефективності нових законодавчих ініціатив 2025–2026 років та їхнього впливу на інвестиційну активність у нафтогазовому секторі України.

Отже, необхідність подальшого дослідження інституційних засад використання нафтогазових родовищ в Україні зумовлена динамічними змінами нормативно-правового середовища, трансформацією системи державного управління та потребою у формуванні ефективної, прозорої й інвестиційно привабливої моделі надрокористування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері надрокористування, недостатньо розробленими залишаються питання комплексної адаптації системи управління нафтогазовими родовищами до умов воєнного стану, цифровізації дозвільних процедур та гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами. Потребують подальших досліджень також механізми забезпечення балансу між інвестиційною привабливістю видобувної галузі, екологічною безпекою та ефективністю державного регулювання у сфері використання надр.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є дослідження сучасних інституційних засад використання нафтогазових родовищ в Україні, аналіз нормативно-правових, економічних та екологічних механізмів державного регулювання у сфері надрокористування, а також визначення основних напрямів удосконалення системи управління нафтогазовим сектором в умовах воєнного стану та євроінтеграційних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Надра є виключною власністю Українського народу і надаються виключно в користування, причому будь-які угоди або юридичні дії, які в прямій чи прихованій формі порушують це

право власності, є нікчемними [1,2]. Чинне законодавство накладає на надрокористувачів комплекс жорстких зобов'язань, серед яких використання надр відповідно до цілей їх надання, забезпечення повноти геологічного вивчення, раціональне та комплексне використання ресурсів, охорона надр, гарантування безпеки населення, збереження майна й навколишнього природного середовища, а також обов'язкове приведення порушених земельних ділянок у стан, придатний для подальшого використання [3]. На противагу промислового видобутку, землевласники та землекористувачі мають право без отримання спеціальних дозволів чи оформлення гірничого відводу здійснювати видобуток корисних копалин місцевого значення та торфу для власних господарсько-побутових потреб на глибину, що визначається профільними нормативами [1].

Усі нафтогазові родовища, включаючи техногенні утворення, їхні запаси та прояви, підлягають обов'язковому державному обліку в державному кадастрі родовищ і проявів корисних копалин, а також у державному балансі запасів корисних копалин [1]. Для стимулювання розробки складних об'єктів передбачено знижку за вичерпання надр, яка може надаватися користувачам, що здійснюють видобування дефіцитних ресурсів за умов об'єктивно низької економічної ефективності розробки. Введення в експлуатацію будь-яких нових чи реконструйованих гірничодобувних об'єктів або підземних споруд категорично забороняється, якщо на етапі їхнього проектування не було дотримано всіх встановлених законодавством безпекових та раціональних вимог.

Система органів державного управління у нафтогазовій сфері зазнала фундаментальних інституційних змін. 21 липня 2025 року Кабінет Міністрів України здійснив масштабну реорганізацію урядової структури [4]. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) разом із Міністерством аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) було повністю ліквідовано, а їхні повноваження, майно, права та обов'язки перейшли до правонаступника – Міністерства економіки, довкілля та сільського

господарства України [4,5]. Ця реорганізація консолідувала економічні, ліцензійні та екологічні функції в межах одного міністерства, покликаного забезпечити єдину державну політику щодо збалансованого надрокористування [4]. В межах тієї ж урядової реформи Міністерство соціальної політики було перейменовано на Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності (з приєднанням ліквідованого Міністерства національної єдності), а Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості (Мінстратегпром) ліквідовано з передачею його функцій у сфері ОПК та космічної діяльності до Міністерства оборони України.

Безпосереднім виконавцем процедур надання спеціальних дозволів є Державна служба геології та надр України (Держгеонадра) [2]. Проте інституційна динаміка цього відомства також перебуває у стані трансформації. У лютому 2025 року в структурі Держгеонадр було створено робочу групу з оптимізації робочих процесів, а наприкінці січня 2026 року Міністерство економіки розпочало підготовку проекту постанови уряду про ліквідацію Держгеонадр [6]. Попри процеси реорганізації Держгеонадра продовжують виконувати поточні функції, зокрема проводити електронні торги та видавати ліцензії [7].

Відзначимо, що нафтогазоносні надра надаються в користування виключно на підставі спеціальних дозволів, які підтверджують право юридичної або фізичної особи здійснювати геологічне вивчення, дослідно-промислову розробку чи промислове видобування вуглеводнів на певній ділянці [8]. Набрання чинності оновленими кодифікованими актами суттєво змінило структуру правозастосування, визначивши чіткі межі дії ліцензій та правила їхнього супроводу [9, 10]. Інформація про виданий спеціальний дозвіл вноситься до Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами протягом п'яти робочих днів після підписання угоди про умови користування надрами та сплати встановленого законодавством збору [2].

В той же час, процедура продовження строку дії дозволів регламентується суворими законодавчими фільтрами, спрямованими на боротьбу з «сплячими» ліцензіями та захист національних інтересів [2]. Надрокористувач, який не звернувся із заявою у встановлений термін, безповоротно втрачає право на продовження дії дозволу. Крім того, продовження строку дії ліцензії на видобування є неможливим у таких випадках [2]:

- Якщо обсяг видобутку за час дії дозволу склав менше 1 відсотка від балансових запасів родовища, що обліковувалися на момент його надання (виняток становлять випадки, коли в межах ділянки за цей період було пробурено непродуктивні свердловини);
- При наявності обмежень, пов'язаних із державою-агресором [13];
- За умов відсутності відомостей про кінцевих бенефіціарних власників у Єдиному державному реєстрі або при виявленні розбіжностей у цих даних [2];
- Для представництв іноземних компаній – у разі невиконання обов'язкових вимог щодо розкриття інформації про бенефіціарів відповідно до Закону України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях».

У випадках, коли призупинення чи припинення дії дозволу було визнано судом незаконним або безпідставним, строк дії ліцензії підлягає продовженню на період такого незаконного переривання у порядку, встановленому статтею 165 Кодексу про надра. Для ділянок надр, розташованих на тимчасово окупованих територіях України, діють спеціальні правила продовження строків, встановлені профільним законодавством [2].

У сучасних умовах трансформації системи надрокористування особливого значення набуває цифровізація процедур надання спеціальних дозволів на користування надрами. Основним інструментом розподілу прав на використання нафтогазових родовищ є електронні аукціони, що проводяться в реальному часі на платформі ProZorro.Sale відповідно до Постанови КМУ № 993.[2, 13, 14, 15] Діджиталізація процедури дозволяє отримати дозвіл орієнтовно за 60 днів, а початок фактичного видобутку на ділянці можливий вже через 5 місяців після

завершення торгів. Систематизацію процедурних, фінансових та організаційних аспектів проведення електронних аукціонів на отримання спеціальних дозволів представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні етапи проведення електронного аукціону з надання спеціального дозволу на користування нафтогазовими надрами

Етап процедури	Зміст та регуляторні строки	Фінансові та документальні вимоги
1. Ініціювання та підготовка лота	Суб'єкт господарювання надсилає заяву до Держгеонадр. Рішення про проведення аукціону ухвалюється протягом 25 робочих днів, оголошення публікується протягом наступних 10 робочих днів.	До заявки додається інформаційна довідка. Для нафти, газу та конденсату аукціон призначається через 90 днів з моменту публікації оголошення.
2. Реєстрація та фінансові гарантії	Учасники реєструються через акредитовані майданчики системи. Іноземні юридичні особи надають повне найменування, дані представництва, місцезнаходження та реєстраційний номер.	Гарантійний внесок для вуглеводнів становить 20% від стартової ціни, але не менше ніж 20 млн грн. При повторних торгах гарантійний внесок зростає: у 2 рази для перших повторних, у 5 разів для других і у 15 разів для наступних.
3. Проведення торгів та оформлення	Аукціон проходить онлайн у 3 раунди. Протокол торгів автоматично формується системою та підписується сторонами протягом 6 робочих днів.	Переможець зобов'язаний сплатити запроповану вартість дозволу та вартість пакета аукціонної документації протягом 20 робочих днів. Угода про користування надрами укладається протягом 30 робочих днів з дати договору купівлі-продажу.
4. Ризики анулювання результатів	Результати аукціону анулюються у разі непідписання протоколу у визначені строки або при поданні переможцем письмової заяви про відмову від ліцензії.	У разі дискваліфікації переможця або його відмови гарантійний внесок не повертається, а право на отримання дозволу переходить до наступного учасника або лот виставляється повторно.

Джерело: сформовано автором на основі [2,14,15,16]

Також відзначимо, що отримання спеціального дозволу на видобуток вуглеводнів без проведення аукціону є суворо обмеженим винятком. Такий механізм допускається за умови, що заявник раніше здійснював геологічне вивчення цієї ділянки за власні кошти, затвердив запаси в Державній комісії по запасах корисних копалин (ДКЗ) та подав документи не пізніше ніж через 2 роки

після завершення розвідувального дозволу [2]. Додатково без аукціону дозволи видаються для видобутку підземних вод (у тому числі питних та мінеральних), будівництва підземних споруд, не пов'язаних із видобуванням, та при виконанні робіт в межах угод про розподіл продукції. При поданні документів без конкурсу відповідно до статті 16-2 Кодексу про надра заявник зобов'язаний надати кадастрові номери земельних ділянок, у межах яких розташований об'єкт надрокористування [13], а також додати детальну пояснювальну записку з геологічною характеристикою, планом розвитку та обґрунтуванням фінансово-технічної спроможності [2].

Поряд із регулюванням процедур надання спеціальних дозволів законодавство встановлює комплекс екологічних запобіжників, спрямованих на мінімізацію негативного впливу видобувної діяльності на довкілля.

Будь-яка господарська діяльність у нафтогазовому секторі підлягає обов'язковій процедурі оцінки впливу на довкілля (ОВД) відповідно до вимог Закону України № 2059-VIII [17, 18, 19]. ОВД є превентивним інструментом, що дозволяє оцінити екологічні ризики, розробити заходи з мінімізації техногенного навантаження та забезпечити публічність прийняття рішень через громадські слухання та обговорення [17,19,20]. Звіти з ОВД та підсумкові висновки підлягають погодженню з новоствореним Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України [4].

Процедура ОВД є обов'язковою не лише при первинному отриманні дозволу, але й при будь-яких реконструкціях, технічному переоснащенні чи змінах умов провадження планованої діяльності [18]. До першої категорії планованої діяльності, яка обов'язково підлягає процедурі ОВД з оцінкою можливого транскордонного впливу, відноситься комерційне видобування нафти і газу за умови перевищення добових обсягів у [21, 22]: 500 тонн – для нафти; 500 тисяч кубічних метрів – для природного газу.

Законодавство також дозволяє здійснювати єдину спільну процедуру ОВД для взаємопов'язаних процесів глибокого буріння, дослідно-промислової

розробки та подальшого комерційного видобутку на одній ділянці нафтогазоносних надр [23]. Термін «глибоке буріння» у нафтогазовому контексті стосується свердловин завглибшки від 4500 до 6000 метрів, що суттєво відрізняє їх від технологічно простіших свердловин для водопостачання чи видобутку термальних вод (глибина яких зазвичай не перевищує 1700 метрів) [23, 24].

Окрім висновку з ОВД, діяльність нафтогазових підприємств вимагає отримання суміжних дозвільних документів [18]. Зокрема, при поводженні з відходами буріння та супутніми матеріалами суб'єкт господарювання зобов'язаний отримати дозвіл на здійснення операцій з оброблення відходів. Для викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами (компресорні станції, факельні установки) необхідно оформити дозвіл на викиди, процедура якого передбачає оприлюднення офіційних повідомлень місцевих органів влади про наявність чи відсутність зауважень з боку громадськості.

Комплексний характер державного регулювання нафтогазового сектору проявляється у поєднанні екологічних, дозвільних та фінансово-фіскальних механізмів впливу на діяльність надрокористувачів.

Відзначимо, що фіскальне регулювання видобутку вуглеводнів базується на диференційованому підході до оподаткування залежно від глибини залягання покладів та умов видобутку [25]. Рентна плата за користування надрами обчислюється на основі фактичного обсягу видобутої сировини, її вартості та відповідної відсоткової ставки за формулою, визначеною у пункті 252.18 ПКУ [26]. Для інших видів корисних копалин (наприклад, гірських порід чи каолінів) встановлені мінімальні вартісні обмеження для бази оподаткування та абсолютні мінімальні розміри ренти (не менше 40 дол. США за тону) [27], проте нафтогазовий сектор підлягає окремому гнучкому ціновому та диференційованому регулюванню [28, 29]. Основні ставки рентної плати за видобуток нафти, природного газу та газового конденсату залежно від глибини залягання покладів і спеціальних умов видобутку наведено в табл. 2.

Диференціація ставок рентної плати за видобуток вуглеводнів в Україні

Об'єкт оподаткування та глибина залягання	Стандартна ставка рентної плати	Пільгова ставка (нові свердловини)	Ставка в умовах виконання УРП	Особливості застосування та коригування
Нафта з покладів до 5000 м	31%	–	2%	Ставки є стабільними та не змінювалися протягом останніх податкових періодів.
Нафта з покладів понад 5000 м	16%	–	2%	Застосовується понижена ставка для компенсації високої вартості глибокого буріння.
Конденсат з покладів до 5000 м	31%	–	2%	Оподатковується за аналогією з нафтовою сировиною.
Конденсат з покладів понад 5000 м	16%	–	2%	Оподатковується за аналогією з нафтовою сировиною.
Природний газ з покладів до 5000 м	14,5% – 65%	6% – 36%	1,25%	Діє триступенева диференційована шкала залежно від фактичної ціни газу.
Природний газ з покладів понад 5000 м	7% – 31%	3% – 18%	1,25%	Застосовується стимулюючий коефіцієнт для глибоких горизонтів.
Природний газ на континентальному шельфі	11%	–	1,25%	Ставка діє для видобутку в межах шельфу та виключної морської зони.
Природний газ за договорами спільної діяльності	70%	–	–	Максимальна фіскальна ставка незалежно від глибини залягання покладів.

Джерело: сформовано автором на основі [25,30,31,32]

Вважаємо, що важливим елементом функціонування ринку є засади, визначені профільним законом, що встановлює правові та організаційні принципи обігу природного газу [33]. Ринок функціонує на засадах вільного вибору постачальників, вільної торгівлі та обов'язкового відокремлення (анбандлінгу) функцій транспортування, розподілу та постачання природного газу. Газотранспортні та газорозподільні підприємства зобов'язані забезпечити рівні некомерційні умови доступу до своїх мереж для всіх постачальників та споживачів, а розрахунки на ринку проводяться з використанням поточних

рахунків із спеціальним режимом використання для забезпечення фінансової дисципліни.

Поряд із загальними ринковими механізмами функціонування газового сектору важливу роль у розвитку видобувної галузі відіграють спеціальні інвестиційно-правові інструменти, спрямовані на залучення капіталу та розподіл ризиків між державою і приватними інвесторами.

Угоди про розподіл продукції (УРП) є комплексним інвестиційним інструментом, що поєднує норми публічного та приватного права.[11] Держава доручає інвестору на визначений термін проведення розвідувальних та видобувних робіт на контрактній території, а інвестор виконує ці зобов'язання за власні кошти та на свій ризик, отримуючи натомість право на компенсацію витрат та частину прибутку у вигляді видобутої сировини [11]. До істотних умов УРП відносяться права та обов'язки сторін щодо використання надр, державні гарантії стабільності законодавства, особливості справляння платежів та чіткі операційні зобов'язання (програма робіт) [12].

Економічна модель УРП базується на поділі продукції на компенсаційну та прибуткову [11]:

– Компенсаційна продукція. Ця продукція використовується для першочергового покриття витрат інвестора на геологорозвідку та облаштування інфраструктури родовища[11]. Граничний обсяг компенсаційної продукції в українських угодах зафіксований на рівні 65% від загального обсягу видобутку [11]. На прикладі реалізації історичної угоди щодо Юзівської ділянки (де частки учасників Shell та ТОВ «Надра Юзівська» становили по 50%), з перших видобутих обсягів газу спочатку віднімалися 65% на користь інвестора для покриття витрат, а залишок підлягав подальшому розподілу;

– Прибуткова продукція. Це частина видобутих ресурсів, що залишається після вирахування компенсаційної продукції. Розподіл прибуткової частини здійснюється на основі розрахунку R-фактора [11].

Формула розрахунку R-фактора враховує капітальні та податкові параметри проєкту [11]:

$$R = \frac{X + Y}{Z}$$

- X – вартість компенсаційної вуглеводневої продукції, накопиченої з першого дня реалізації угоди;
- Y – вартість частки інвестора у прибутковій продукції після вирахування сплачених податків (накопичений чистий прибуток);
- Z – сукупні витрати інвестора на ведення нафтогазової діяльності з початку дії угоди.

На початковому етапі розробки родовища, поки інвестор не повернув капітальні вкладення, частка держави у прибутковій продукції утримується на мінімальному рівні – 31% [11]. Проте навіть за таких умов з урахуванням податку на прибуток та ПДВ реальна частка держави у фінансовому вимірі може досягати 53%, а після повної окупності витрат інвестора пропорції розподілу автоматично змінюються на користь держави. Крім того, режим УРП забезпечує захист інвестора через механізм правового заморожування («legal freeze»), звільняє від валютних обмежень щодо продажу виторгу та дозволяє вільний експорт нафти й газу без урахування загальнодержавних квот чи обмежень.

Запровадження механізмів УРП та спеціальних гарантій для інвесторів є складовою ширших трансформацій системи державного управління у сфері надрокористування.

Відзначимо, що сучасна реформа надрокористування в Україні спрямована на впровадження збалансованого використання надр, залучення новітніх «зелених» технологій, посилення державного аудиту через публічність даних та інтеграцію України до Сировинної Стратегії ЄС до 2030 року [34].

Подальший розвиток реформи надрокористування в Україні у 2025–2026 роках пов'язаний із формуванням нового законодавчого підходу, спрямованого на підвищення інвестиційної привабливості галузі, спрощення адміністративних

процедур та гармонізацію регулювання з європейськими стандартами. Ключовими елементами цього етапу стали законопроекти № 14249 та № 14250, зареєстровані 26 листопада 2025 року [35]:

Таблиця 3

**Основні напрями реформування системи надрокористування в Україні
відповідно до законопроектів № 14249 та № 14250**

Критерій порівняння	Законопроект № 14249	Законопроект № 14250
Повна назва	«Про внесення змін до Кодексу України про надра щодо вдосконалення правового регулювання надрокористування та забезпечення гарантій інвесторам»	«Про внесення змін до законодавчих актів України щодо уточнення окремих положень у сфері надрокористування»
Загальна спрямованість	Посилення інвестиційних гарантій та стабільності надрокористування	Удосконалення процедурного та просторового регулювання
Основна мета	Стимулювання інвестицій та адаптація галузі до умов воєнного стану	Підвищення прозорості, екологічної визначеності та цифровізації процедур
Ключовий акцент	Захист інвестора та спрощення доступу до надр	Уточнення процедур користування надрами
Воєнний стан	Автоматичне продовження дозволів та строків виконання робіт на час воєнного стану + 24 місяці після його завершення	Прямої механізми пролонгації дозволів не передбачено
Аукціонні механізми	Дозволяє визнавати переможцем єдиного учасника аукціону	Розширює інформаційне наповнення аукціонної документації
Інвестиційні гарантії	Встановлює стабілізаційні гарантії незмінності законодавства	Основна увага приділяється процедурній деталізації
Геологічне вивчення	Дозвіл на видобуток без аукціону для користувачів, які власним коштом провели розвідку	Регулює порядок просторової та геоінформаційної фіксації даних
Просторове регулювання	Не є основним предметом регулювання	Передбачає точне визначення координат ділянок надр
Екологічний компонент	Опосередкований	Передбачає обов'язкове розкриття природоохоронної інформації
Сейсморозвідка	Окремо не деталізується	Передбачає нові правила проведення сейсморозвідувальних робіт
Очікуваний ефект	Активізація інвестиційної діяльності та зниження регуляторних ризиків	Підвищення прозорості, цифровізації та екологічної визначеності надрокористування

Таким чином, законопроекти № 14249 та № 14250 формують взаємодоповнюючу модель реформування системи надрокористування в Україні. Якщо перший законопроект орієнтований переважно на інвестиційну стабільність та дерегуляцію в умовах воєнного стану, то другий спрямований на

підвищення прозорості, екологічної визначеності та цифровізації процедур управління надрами.

Паралельно у грудні 2025 року Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України затвердило нові редакції примірних угод про умови користування надрами, які відображають американо-українські інвестиційні домовленості [35]. Нова редакція суттєво звузила літні обмеження 2025 року: тепер інформувати Агенцію з питань підтримки ДПП та Корпорацію DFC про залучення капіталу потрібно лише у разі, якщо зміни до дозволу вносяться через виявлення нових корисних копалин зі стратегічного переліку. При цьому внутрішньогрупове фінансування проєктів повністю виключене з-під дії цих обмежень.

Важливим практичним кроком стало розгортання роботи Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови (URIF) із капіталом 150 млн доларів США (сформованим на паритетних засадах Україною та DFC). 7 січня 2026 року фонд запустив спеціалізований онлайн-портал для бізнесу, через який компанії можуть подавати інвестиційні проєкти в енергетичній та видобувній сферах для залучення капіталу, а інвестиційним радником фонду визначено міжнародну компанію Alvarez & Marsal (A&M). Також на початку 2026 року було успішно визначено переможця конкурсу на укладення УРП щодо видобутку стратегічної сировини (літію), що підтвердило життєздатність нових конкурентних моделей залучення інвестицій у видобувний сектор України.

Висновки. Сучасна система нормативно-правового регулювання використання нафтогазових родовищ в Україні характеризується трансформацією інституційних механізмів управління надрокористуванням у напрямі підвищення прозорості, цифровізації та ефективності державного регулювання. Інституційне поєднання економічних, екологічних і дозвільних механізмів у межах діяльності Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України сприяє оптимізації процедур погодження, зокрема у сфері оцінки впливу на довілля та екологічного супроводу видобувних проєктів.

Запровадження диференційованих ставок рентної плати, удосконалення механізмів електронних аукціонів, розвиток режиму угод про розподіл продукції, а також нові законодавчі ініціативи 2025–2026 років свідчать про формування більш комплексної та інституційно збалансованої моделі використання нафтогазових родовищ. Водночас реалізація зазначених змін спрямована на підвищення інвестиційної привабливості галузі, зниження регуляторних ризиків, посилення енергетичної безпеки держави та гармонізацію системи надрокористування України з європейськими підходами управління природними ресурсами.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про надра: Закон України від 27.07.1994 № 132/94-ВР. URL: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr43462.pdf> (дата звернення: 14.05.2026).
2. Як видають дозволи на користування надрами в Україні. URL: <https://surl.li/juvhth> (дата звернення: 12.05.2026).
3. Кодекс України про надра. URL: <https://surl.li/itmcc1>. (дата звернення: 14.05.2026).
4. Кабмін перейменував міністерства та ліквідував кілька відомств. URL: <https://surl.li/gbjksp> (дата звернення: 14.05.2026).
5. Кабмін об'єднав три міністерства в одне: створено Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства. URL: <https://surl.li/hdyaro> (дата звернення: 15.05.2026).
6. Держгеонадра хочуть ліквідувати? Проект рішення – вже в роботі. URL: <https://surl.li/dduvgf> (дата звернення: 15.05.2026).
7. Держгеонадра. <https://www.ukrinform.ua/tag-derzgeonadra>. URL: (дата звернення: 15.05.2026).
8. Закон № 2805-IX: аналіз Sayenko Kharenko. URL: <https://surl.li/tdqnbe> (дата звернення: 15.05.2026).
9. Кодекс України про надра (проект). URL: <https://dreamdim.ua/uk/kodeks-ukrayiny-pro-nadra/> (дата звернення: 16.05.2026).

10. Надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону на видобування нафти і газу (промислову розробку родовищ). URL: <https://surl.li/xvfvzqa> (дата звернення: 18.05.2026).
11. Угода на розподіл продукції vs угода на передачу корисних копалин: які є альтернативи. URL: <https://surl.li/zmncrj> (дата звернення: 18.05.2026).
12. Угоди про розподіл продукції. URL: <https://surl.li/vlakur> (дата звернення: 18.05.2026).
13. Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами. URL: <https://surl.li/aahjcv> (дата звернення: 14.05.2026).
14. Спеціальні дозволи на використання надр. URL: <https://surl.li/pzaels> (дата звернення: 14.05.2026).
15. Спеціальний дозвіл на користування надрами за результатами аукціону. URL: <https://surl.li/prxrges> (дата звернення: 14.05.2026).
16. Ініціювання та номінування ділянок надр. URL: <https://surl.li/cc/ibzwwz> (дата звернення: 18.05.2026).
17. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://surl.li/verbjj> (дата звернення: 19.05.2026).
18. Чи необхідно підприємству пройти процедуру оцінки впливу на довкілля (ОВД), і які документи повинно мати підприємство під час експлуатації котла-утилізатора? // Онлайн-консультант еколога підприємства. URL: <https://surl.li/agvshc> (дата звернення: 19.05.2026).
19. Оцінка впливу на довкілля - Сумський національний аграрний університет. URL: <https://surl.li/rfplac> (дата звернення: 20.05.2026).
20. Оцінка впливу на довкілля – Вікіпедія. URL: <https://surl.li/mruvib> (дата звернення: 20.05.2026).
21. Оцінка впливу на довкілля (ОВД) у видобувному секторі. URL: <https://surl.li/dnutpb> (дата звернення: 20.05.2026).
22. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля». URL: <https://surl.li/ukrtpk> (дата звернення: 20.05.2026).

23. Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля // Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://surl.li/lqrgvj> (дата звернення: 20.05.2026).
24. Чи потрібно ОВД для буріння нової свердловини на воду? URL: <https://surl.li/уsxіуc> (дата звернення: 20.05.2026).
25. Рентна плата за користування надрами. URL: <https://surl.li/cc/ssprnj> (дата звернення: 21.05.2026).
26. Рентна плата: порядок і строки сплати. URL: <https://surl.li/sugwzw> (дата звернення: 21.05.2026).
27. Щодо внесення змін до Податкового кодексу України в частині справляння рентної плати за використання надр для видобування окремих видів корисних копалин. URL: <https://surl.li/zozhkk> (дата звернення: 21.05.2026).
28. Щодо здійснення розрахунку рентної плати за користування надрами для видобування газу природного. URL: <https://surl.li/lolaxf> (дата звернення: 21.05.2026).
29. Підрозділ 9-1. Особливості справляння рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин. URL: <https://surl.li/eulrud> (дата звернення: 21.05.2026).
30. Податковий кодекс України. Розділ IX. Рентна плата (ст. 251–258). URL: <https://surl.li/zveyhi> (дата звернення: 22.05.2026).
31. Стаття 252. Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин. URL: <https://surl.li/rmahlu> (дата звернення: 23.05.2026).
32. Розділ IX. Рентна плата. URL: <https://surl.li/swgczm> (дата звернення: 22.05.2026).
33. Закон України № 2467-VI. URL: <https://surl.li/gcloro> (дата звернення: 23.05.2026).
34. Стале надрокористування. URL: <https://surl.li/etyhtb> (дата звернення: 24.05.2026).

35. Законодавчі ініціативи та ключові події у сфері надрокористування.

URL: <https://surl.li/zcasnc> (дата звернення: 24.05.2026).